

Knjiga o hrvatskom jeziku u iseljeništvu

Sanja Vulić, *Blago rasutih. Jezik Hrvata u dijaspori. Dio I.*,
Književni krug Split, 2021., 168 str.

U mjesecu srpnju 2021. objavljena je knjiga zanimljiva naslova *Blago rasutih. Jezik Hrvata u dijaspori. Dio I.* Tim naslovom autorica Sanja Vulić, profesorica na Fakultetu hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, slikovito označuje rasute hrvatske zajednice i pojedince koji čuvaju svoje blago – hrvatski jezik i hrvatski identitet. K tomu, taj naslov neizravno upozorava na to da je i sam hrvatski jezik i sve što je učinjeno da se održi živim u tuđini – blago svih Hrvata koje i dalje valja čuvati i njegovati.

Pisana znanstvenim stilom, a pregledno i jasno, knjiga je zanimljiva i korisna jednako onima koji se bave hrvatskim jezikom s jezikoslovnih gledišta, kao i onima koje zanima hrvatsko iseljništvo, povijest, kultura i odnos prema jeziku. Iznosi puno vrijednih podataka, osvrtu, opažanja i znanstvenih spoznaja te potvrđuje autoričino široko znanje i istraživačko iskustvo. Valja pripomenuti da u *Uvodnoj riječi* autorica objašnjava kako je ova knjiga „prvi dio dvoknjižja o jeziku Hrvata u dijaspori i odnosi se isključivo na hrvatsko iseljništvo, dok će jezik hrvatskih manjinskih zajednica biti analiziran u drugom dijelu.“ Autorica je, dakle, razmatrala jezik i očuvanost jezika hrvatskih iseljenika diljem svijeta. U ovom I. dijelu svoju nakanu znalački je i pomno ostvarila.

Knjiga *Blago rasutih* sastoji se od triju poglavlja koja su vrlo pregledno podijeljena u potpoglavlja i odjeljke. Prvo se opširnije poglavlje *Očuvanosti hrvatskoga jezika u hrvatskom iseljeništvu do kraja 20. stoljeća* sastoji od uvodnoga dijela u kojem se utvrđuju razdoblja iseljavanja (od 1880. godine do kraja XX. st.), utvrđuju se ekonomski, a potom i društveno-politički uzroci iseljavanja te smjerovi iseljeničkih valova. Od toga se pozornost usmjerava k odnosu iseljenika prema hrvatskomu jeziku i hrvatskoj književnojezičnoj normi XX. st. Autorica razmatra kako su naši iseljenici nastojali očuvati hrvatski jezik u Australiji, Novom Zelandu, u Sjedinjenim Američkim Državama i Kanadi, u pojedinim državama Južne Amerike (Čile, Argentina, Brazil, Urugvaj, Venezuela, Kolumbija), u Južnoafričkoj Republici, u Aziji (Sirija) te u europskim državama. Želja naših iseljenika za očuvanjem materinskoga jezika izravno se odražava u otvaranju škola hrvatskoga jezika i drugih oblika učenja, sastavljanju i tiskanju školskih knjiga i drugih priručnika za učenje hrvatskoga jezika, osnivanju hrvatskih tiskara, knjižara, radijskih postaja, hrvatskih glasila i sličnih djelovanja, a

brojni pisci pišu svoja djela na hrvatskom jeziku. Iznosi se, dakle, u tom poglavlju niz zanimljivih, pomno prikupljenih podataka o nastojanjima i načinima očuvanja hrvatskoga identiteta.

Drugo poglavlje *Primjeri očuvanja hrvatskoga jezika u pripadnica prve i treće generacije Hrvata u Sydneyju* sastoji se od jezičnih raščlamba. Autorica razmatra govore dviju iseljenica, stanovnica Sidneyja, od kojih jedna pripada prvomu naraštaju Hrvata u Sydneyju (rođena je u Sućurju na otoku Hvaru); druga pripada trećemu naraštaju (rođena je u Sydneyju), a podrijetlo joj je iz Zagvozda i Vrgorca. To su dijalektološke i sociolingvističke raščlambe koje autorica temelji na svojim terenskim istraživanjima u Sydneyju 2019. godine. U istraživanju govora prve spomenute iseljenice dobili smo opis suvremenoga govora u kojem se susreću tri dominantne lingvističke odrednice: mjesni govor Sućurja, hrvatski standardni jezik i englesko govorno područje. Autorica je pomno bilježila i naglaske pa opaža pri tom tipičnosti i odstupanja od novoštokavskoga sućurskoga govora, zatim razmatra ostale fonološke te morfološke značajke, omjer dijalektizama i standardnojezične podloge te utjecaj engleskoga jezika. To je, dakle, analiza suvremenoga govora izloženoga utjecajima suvremenoga načina života, a takve su usporedbe i znanstvene analize govora u iseljeništvu značajan doprinos hrvatskoj dijalektologiji. Uz to, autorica je razmatrala i jezik književnih djela Ane Kumarić, u njezinim pjesničkim zbirkama i kratkim prozama napisanima na hrvatskom standardnom jeziku. Opaža u njima pojedine dijalektne utjecaje, npr. pojedine novoštokavske ikavske značajke govora iz Dalmacije ili pojedine dijalektizme koji su u hvarskim govorima posuđeni iz mletačkoga (npr. *banda, kala, krtol* i dr.). Ovdje valja istaknuti da uz dijalektološka istraživanja prof. Vulić donosi i zanimljiva sociolingvistička opažanja. U govoru prve iseljenice (pripadnice prvoga naraštaja iseljenika) primjećuje njezino poznavanje hrvatskih izraza koji se postupno potiskuju pod utjecajem engleskoga jezika, ali se aktiviraju u komunikaciji s govornicima iz matične domovine. Zatim, pri usporedbi govora dviju iseljenica primjećuje zanimljivu pojavu, a to je da prva (pripadnica prvoga naraštaja iseljenika) u svojem hrvatskom razgovornom jeziku rabi engleske riječi i izraze, a druga (pripadnica trećega naraštaja) ne rabi. Za tu sociolingvističku zanimljivost autorica nalazi objašnjenje: pripadnica trećega naraštaja iseljenika od rođenja je bilingvalna i od najranijega je djetinjstva naučila vrlo jasno razgraničiti uporabu engleskoga i hrvatskoga jezika. Pripadnici prvoga naraštaja dolaskom u Australiju ulagali su veliki napor da što bolje nauče engleski jezik i nastojali su ga što više rabiti pa i u sporazumijevanju na hrvatskom jeziku. Stoga je u njihovu govoru više engleskih riječi, frazemskih izraza i sl.

U trećem poglavlju *Hrvatska pisma iz tuđine* autorica razmatra pisma koje je glasoviti hrvatski znanstvenik, filozof i književnik Ruđer Bošković pisao na hrvatskom jeziku svojoj sestri Anici (od 1755. do 1786.), svom bratu Baru (od 1757. do 1761.), bratu Božu (od 1757. do 1774.) te pismo Benediktu Stayu iz 1760. To je, dakle, jezično istraživanje u kojem se prepleću jezičnopovijesna i dijalektološka gledišta. Autorica razmatra i raščlanjuje Boškovićeve pisma na svim jezičnim razinama te pregledno analizira izabrane fonološke značajke tih tekstova, zatim morfološke, tvorbene, sintaktičke i leksičke. U tim se raščlambama osvrće na jezik starijih dubrovačkih pjesnika (od konca XV. st.), na jezik dubrovačkih književnika XVI., XVII. i XVIII. st. Takve usporedbe Boškovićevih pisama s književnim jezikom prethodnoga razdoblja donose vrijedna opažanja na kojima autorica temelji zaključke o dubrovačkom govoru i razgovornom stilu Boškovićeve doba, odnosno XVIII. st. Uz to, iznosi i spoznaje o suvremenom dubrovačkom govoru do kojih je došla svojim istraživanjima. Prema tomu, ovo je poglavlje zapravo svojevrsna rekonstrukcija dubrovačkoga govora XVIII. stoljeća, znanstveno analizirana i potkrijepljena. Autorica upozorava i na pojedine zablude u literaturi o dubrovačkom govoru, npr. pogrešnu transkripciju broja *dvadeset* (umjesto dubrovačkoga *dvadesti*) ili pak propituje procese jekavizacije ili novoštokavizacije toga govora o čem u literaturi postoje nejednaka gledišta. Vrijedno je izdvojiti, primjerice, autoričino opažanje da hrvatski stari množinski oblici u Dubrovniku u XVIII. st. još uvijek nisu u potpunosti iščeznuli. Svakako, autoričine raščlambe i usporedbe Boškovićevih pisama dragocjene su spoznaje o značajkama jezika XVIII. st., ali i XIX. st, ne samo književnoga jezika koji se je njegovao u Dubrovniku, nego i uopće glede povijesnoga razvitka hrvatskoga jezika. Poznato je, naime, da smo se u procesu standardizacije u XIX. st. oslanjali i na jezik XVIII. st., odnosno hrvatsku jezičnu tradiciju.

Na koncu, može se zaključiti da nam *Blago rasutih* donosi zanimljive i vrijedne spoznaje o zaslužnim Hrvatima i Hrvatima koji su s velikom ljubavlju i trudom nastojali očuvati hrvatski jezik. To valja poštivati i dalje njegovati. U tom smislu, svijest o tim vrijednostima jedan je od doprinosa ove knjige.

Kako je spomenuto, odabrane jezične raščlambe koje autorica temelji na svojim istraživanjima, vrijedan su doprinos hrvatskoj filologiji, a k tomu vrlo su poticajne za dalja istraživanja – ne samo jezikoslovna, nego i književna (književnoteorijska, književnopovijesna), publicistička, sociolingvistička i druga slična.

Posve je razvidno da je za ovu knjigu valjalo uložiti puno znanja, vremena i strpljenja. Stoga bi bilo dobro da autorica II. dio, o hrvatskim manjinskim zajednicama, objavi što prije.

Gordana Laco